

Leszerelő katonák

A sorkatonai szolgálatot sok fiatal ezekben a napokban fejezi be és tartalék állományba kerül. Ilyenkor, katonaszokás szerint, már számolják, hogy hány napot töltenek még a laktanyában. A katonai szolgálat nem könnyű, más, mint a polgári élet, mert fegyelmre, helytállásra szoktató megkötöttségekkel, előírásokkal, napsütésben és fagyban végrehajtott fázasztó gyakorlatokkal is jár. Ezeket is át-süt azonban a humanizmus, annak szándéka: a fiatalok érjenek egész emberre, társadalmunk öntudatos tagjaivá.

A most leszerelőkre is az jellemző, hogy tisztelet és megbecsülést érdemlően szolgálták le katonai idejüket, áldozatosan teljesítették hivatásukat a különféle fegyvernemeknél és hazánk határain. Segítettek például az árvíz elleni védekezésben is. A szegedi helyőrség tagjai Mohács védelmében működtek közre. A becsületes munka, a tanulás, az általános műveltség gyarapítása, az egészséges, fegyelmezett életmód gazdagította a fiúk egyéniségét, fejlesztette társadalmiszemléletét. A laktanyákban a parancsnokok részvételével tartott szülői értekezleteken anyák és apák arról is beszéltek: örülnek, hogy a hadseregben megkomolyodott fiuk viselkedése, magatartása felelősségteljes, kötelességtudó. Ezek és más hasonló értékteljes tanúsítják, hogy néphadseregünk erkölcsi tekintetben is nevelőiskola.

A hadseregben az öntudat, a jellem formálásával együtt a sorkatonai szolgálatot teljesítők közül sokan a polgári életben is gyümölcsöző szakismereteket sajátítanak el. Számos fiatal a sorkatonai szolgálata idején tanul szakmát. Ma már ugyanis — a korszerű harci eszközöknek, felszereléseknek megfelelően — több mint 30 a hadseregben szükséges szakmák száma. Sokan mint katonák válnak rádióműszerészekké, rádió- és géptávirászkákká, autó- és traktorvezetőkké, különféle munkagép-kezelőkké. Több fegyvernemnél a fiatalok olyan szakismereteket is megismerkedhetnek — lokátortechnika, kibernetika stb. —, amire a polgári életben alig, vagy egyáltalán nincs alkalmuk. A Szegeden katonáskodók közül is jó néhány fiatal tanulta meg a gépkocsis- és traktorvezetést, munkagépkezelést. Ha leszerelnek, ezekben a szakmákban dolgoznak.

A polgári életben várja őket a munka. Bizonyos, hogy a dolgozó hétköznapokban megtalálják helyüket, beilleszkednek a különböző munkaterületek dolgozó közösségébe, hiszen egységük kollektívájával is egyek voltak. A leszerelő fiúk leveleket írnak az utánuk következő, helyükbe lépő sorkatonáknak. Papírra vetik a hadseregben szerzett tapasztalataikat, s kéri, hogy az újonok mindegyike lássa el becsülettel szolgálatát, érjen el jó eredményt a kiképzésben.

Ünnepélyesen búcsúznak a csapatzászlónál. A parancsnokok szíves szóval köszönnek el tőlük és szeretettel fogadják az utánuk következőket. Mi tagadás, a leszerelők örülnek, hogy „kitelt” az idejük. Magukkal viszik azonban mindazokat a szellemi, erkölcsi értékeket, melyeket a néphadseregben kaptak, s amiket nagyra becsülnék. Szívéükben ott marad a katonai élet sok kedves emléke, romantikája, amit mindig jó felidézni. S kicsit megilletődve úgy távoznak a laktanyából: ha a helyzet úgy hozná, készek újból és bármikor fegyverrel a kézben szolgálni a hazát, oltalmazni a szocializmust, építő nép munkájának eredményeit.

M. S.

Pillekönnyű sál, hazai mohair

A Divatúru Nagykereskedelmi Vállalat elkészítette az 1966. évből forgalomba szánt kendők és sálak mintadarait, amelyek között körülbelül 100féle kötött és szövött, bolyhozott és sima szál található, köztük jónéhány újdonság. Ilyenek például a fémszálal estélyi, színházi kendők és sálak. Újfajta alapanyag a bukírozott fonál, amelyből pillekönnyű, divatos sálak, kendők készülnek. Az ipar kísérletezik hazai mohair előállításával, s jövőre már a keresett külföldiekkel vetekedő magyar mohair sálak is kerülnek az üzletekbe. Az egész évben divatos, összel és télen pedig szinte nélkülözhetetlen sálak jövőre finomak, könnyűek lesznek. A férfiaké sötétebb tónusú, a nőké pedig sok színben pompázó. Hasznos intézkedés, hogy jövőre a gyermekholmik, a sálak és a kendők nagy részét már a könnyen tisztítható szintetikus anyagokból készítték.

együttst hozott létre. A Rerrich-féle architektúra az eklektika kései hajtása. Létrejöttének pillanatában a szeccszó már elvirágzott, a modern építészeti pedig még csak szívszív elővéd harcát vívta. Rerrich kétségkívül nem volt modern építész a szó mai értelmében, de koncepciózus építész volt, aki tudta mit akar. Alföldi építészeti akart csinálni és kereste ehhez az anyagot és szerkezetet. Így esett választása a téglára, amely a köben szegény alföldiek évezredes múltú időtálló építési anyaga. Messzire vezetne annak elemzése, hogy miért olyan ritka a magyar építészetben a vakolatlanul hagyott falfelületek alkalmazása, és miért vált általánossá — leggyakrabban követ mimél — vakolat architektúra. Rerrich elérkezettnek látta az időt, hogy leszámoljon ezzel a gyakorlattal. Erthető, hogy figyelme elsősorban Nyugat- és Észak-Európa országal felé fordult, ahol a téglarchitektúra gazdag tárházát tanulmányozhatta. Tette romantikus hevületű lázadás volt, ami ugyanúgy eleve kudarcra volt ítélve, mint az a számtalan többi törekvés is, amely az építészeti megújulást egyszóval a forma oldaláról közelítette meg. Amit Rerrich alkotott, nem új alföldi építészeti ugyan, de mindenesetre magas mesterségbeli tudásról árulkodó romantikus hangvételű eklektika. Hogy a létrejött architektúra eszmeiségében közel járt az akkor uralkodó osztályok ideológiájához, azon persze nincs mit csodálkozni. Az építész az osztálytársadalmakban az uralkodó osztályok monumentális propaganda

eszköze. A kettős kultúra jelentősége az építészetben soha sem lehetett olyan számottevő, mint mondjuk az irodalomban. A legjelentősebb építész az uralkodó osztály volt. Természetesen csak az a terv valósulhatott meg, amely terve ízlésének megfelelt. Illés irodalom-centrikus szemlélete igazán ott lepleződik le, amikor a kor eszmeiségét kritizálva az architektúra felett tör pácát. Az építészeti forma alakulását ugyanis nemcsak az uralkodó ideológia befolyásolja, hanem emellett nagyon sok más, szélesebb alapokra támaszkodó tényező is, hogy csak az anyagot, szerkezetet, a termelőerők fejlettségi fokát említssem. A középkori katedrálisok ideológiai kisugárása ma már alig számottevő, mint művészi alkotások azonban semmit nem veszítettek értékükből.

Hogy Klebelsberg Kunó mit álmodott, az ma már aligha érdekelt valakit. Talán az sem, amit leírt. De nem kell „neobarokk önérték” ahhoz, hogy a Dóm tér architektúráját, de még inkább az együttműködést tartjuk. Véleményem szerint Rerrich műve ma már nyilvánvalóan hibáival együtt is megbecsülést érdemlő munka, amely nélkül a város feltétlenül szegényebb volna. Az irodalom-centrikus szemlélet nem egyszer okozott kárt építészeinknek. Ne feledjük, hogy az ötvenes évek archaizáló építészeti felfogása is a magyar irodalom haladó korszakának építészeti miliójában vélt megtalálási saját maga igazolását.

Am lehet, hogy valaki a Dóm tér architektúráját teljes egészében elve-

ti, mint ahogy Illés teszi, a végső következtetés azonban még így is hibás. Az épületeknek ugyanis nemcsak abszolút, hanem helyi értékük is van a városban belül. Az épület nemcsak kifejező, hanem jelent is valamit a közönség számára. Illés nyilván arra céloz, hogy a Dóm téri együttes nem más, mint monumentális giccs. Szabadon a sok közül csupán egyetlen hasonló giccsot megemlíteni. Nevezük el Budai Halászbástyának és gondoljuk meg, hogy mit jelent ez a pesti ember számára! Ha majd sikerült Illésnek a pesti embert meggyőzni arról, hogy helyesebb azt a „mézeskalácsalom” architektúráját állandó jelleggel állványok mögé rejtetni, akkor hangulatossá vizsgálati szavainak minden bizonnyal Szegeden is nagyobb hitele lesz.

Senkit sem kell meggyőzni a szabadtéri játékok jelentőségéről. Azt is be kell lássuk, hogy egyszerű gazdasági okokból mindeddig nem kerülhetett sor a nézőtér évenkénti szét-szedésére és összerakására, jóllehet ennek technikai feltételei adva vannak. Ennek is eljön az ideje, talán nem is olyan soká. A szükségéből ezért ne csináljuk erényt. Még az ősi hangulat kedvéért sem. „Hadd legyen szentségtörő” — mondja Illés. Am amit mond, nem szentségtörés. Attól félek, csupán arról van szó, hogy összetévesztette a szent — az architektúrával, vagy ami még rosszabb, a szüntelenül elmúló, de szüntelenül újjá is születő városi környezettel.

(Borvendég Béla)

A következő óra: filmesztétika

A filmművészet, mint tananyag a középiskolák első osztályaiban

Érdekes színpaltal bővült az ország 64 középiskolájában az első osztályosok tanterve. A magyar irodalmi órák anyagába filmesztétikai oktatást is beiktattak. — Európában nálunk először, úttörő kísérletként. Az első ilyen jellegű órák lezajlottak, s a pedagógusok és tanulók körében egyaránt népszerűvé váltak már a kezdet kezdetén. Ezzel kapcsolatban látogattunk el a József Attila Tudományegyetem Ságvári Endre gyakorló gimnáziumába, ahol a négy első osztályban folyó filmesztétikai órák mellett egyebeként is működik egy hasonló nevű szakcsoport, tehát szélesebb fóruma is van ennek az akciónak.

A film-eszközök téma lett

A filmesztétikai órák célja, hogy a tanulók a filmet, mint művészetet ismerjék meg, annak sajátos formanyelvét, a szükséges technikai alapismereteket együtt. Ez tehát elsősorban abban a tekintetben számít újdonságnak az eddigi gyakorlattal szemben, hogy míg eddig a filmeket, mint segédeszközt ismeretterjesztési lehetőségeként használták fel egy-egy tantárgy valamely témaköréhez, addig most magát a filmművészetet, tehát annak technikai és művészi oldalát is tananyagként oktatják a tanulóknak.

Az óra a moziban kezdődik

A magyar tanárok — kik természetesen maguk tartják ezeket az órákat is — tervezik meg tantervükben, kikik elképzelése szerint, hogy a meghatározott kereteken belül mennyi időt fordítanak az irodalmi anyag mellett a filmre. Így Zsádányi Nagy Árpád, aki két első osztályban is tanítja a magyart, hat filmesztétikai órát ütemezett be a tanév során.

— Az ilyen jellegű foglalkozások mechanizmusa értelmében az óra lényegében a moziban kezdődik — mondja Zsádányi Nagy Árpád. — A kizárólag ebből a célból leküldött filmet az érdeklődő középiskolák számára két nap, összesen négy előadásban vetítik le, majd megküldenek minden tanárnak a bemutatott anyagból egy kivágott részletet. Ez képezi a filmesztétikai óra konkrét anyagát; ezt megégyezően külön is levetítjük, s így azonnal a gyakorlatból kiindulva is-

merkednek meg a tanulók az elméleti résszel.

Képsíkok az Élektárában

Az első ilyen filmet: *Kakoyannis Élektáráját* a napokban vetítették le. Ennek részlete Euripidesz drámájának közvetlen előzményeit tartalmazta a filmnek addig a részéig, míg a feliratok nem kezdődnek. Milyen filmesztétikai fogalmakkal ismerkedtek meg ennek kapcsán a tanulók?

— Az Elektra témája közvetlenül az irodalmi anyagba is beilleszkedett — folytatja Zsádányi Nagy Árpád —, s így lényegében abból a szempontból is hasznos volt, hogy hozzásegítette a gyerekeket az Oreszteia-ciklus megismeréséhez. Magával a részlettel kapcsolatban pedig a képsíkok fogalmát vizsgáltuk. Ezt természetesen megelőzte a filmkocka, kép, képsor és a beállítás egyes kérdéseinek a felvázolása, míg ráterheltünk az öt képsík: a szuperplan, premierplan,

szekunderplan, kis totál és nagy totál tárgyalására. A további program szerint januárban a *Ballada a katonáról* kerül bemutatásra, s ekkor folytatjuk a művészi beállítások vizsgálatát, valamint a megvilágítás és a felvételkamera állásának problémáit fogjuk meg elemezni.

A hatás

Mint már utaltunk rá, a tanulókat komolyan érdekli a filmóra. Az első A-osztályban például arra kérték a gyerekek Gábris Ida osztályfőnöknőt, hogy nézzék és vitassák meg a filmesztétikai órákhoz hasonlóan a napokban bemutatott *Az öreg halász és a tenger* című filmet — osztályfőnöki órán! Ezen túlmenően pedig megfigyelhetők, hogy a tanulók igényesebbek lettek a filmekkel kapcsolatban: egyre többen formálnak önálló véleményt, gyakrabban vitatkoznak kritikailag és egy-egy mozielőadásról. Jó dolog ez: a filmesztétikai oktatás sikerét bizonyítja.

Nikolényi István

Eltemették Ascher Oszkárt

A Farkasréti-temetőben kedden mély részvétellel kísérték utolsó útjára Ascher Oszkár Kossuth-díjas kiváló művészt, az állami Déryné Színház igazgatóját. A temetésen a gyászoló család tagjain kívül részt vett Aczél György, a művelődésügyi miniszter első helyettese, *Garambólgyi József*, az MSZMP Központi Bizottsága kulturális osztályának helyettes vezetője, továbbá kulturális, művészeti és társadalmi életünk számos képviselője. Ott volt a színházi világ több ismert személyisége.

Bevezetőül a gyászszertartáshoz Dvorcsák Új világ szimfóniájából hangzott el részlet, majd Horváth Ferenc Tóth Árpád egyik költeményével búcsúzott a költészet megjelentetésének nagy mestertől. A Művelődésügyi Minisztérium nevében Malonyai Dezso, a színházi főigazgató-ság helyettes vezetője mondott gyászbeszédet. *Kazimir Károly* a Magyar Színházművészeti Szövetség képviselőjében búcsúzott az elhunytól. Ezután a Vándor-kórus előadta József Attila megzenésített *Düdölőjét*, és felhangzott a munkásgyászinduló.

Az új magyar zenei lexikonról

Az érdeklődők nagyon várták az új zenei lexikont, amelynek első kötete még a nyáron, második kötete a hetekben jelent meg a Zene-műkiadó Vállalatnál, 40 éves példányszámában. Szabolcsi Bence és Tóth Aladár több mint 30 éve készítették elődjét — kitűnően. Három évtized alatt azonban sok minden született és változott a zene világában, amiről eddig nem volt kezünk ügyében tartható tájékoztatás. Az új kiadás napvilágot látott első két kötete azonban már sokat pótol. Több, mint egyszerű adatgyűjtemény. A nagy alkotókról és néhány fontos fogalomról szóló cikkek és tanulmányok némelyike külön-külön könyvvel felér. Dr. Gárdonyi Zoltán (Bachról és Lisztről), dr. Szöllösy András (Honegger-ről), dr. Újfalussy József (Bartókról) új méltatásai, legnagyobb mesterek életművéről közölt jól áttekinthető és alapos jegyzékek kiváló részei a két kötetnek.

Ami elsősorban indokolta az új kiadást: megismerhetjük belőle három évtized új komponista generációját és modern irányzatait, a dodekafóniát, az elektronikus és konkrét zenéig. (Kár azonban, hogy a laikus olvasó nem talál benne magyarázatot olyan gyakran felbukkanó szavakra, mint aleatorikus és bruitista zene stb.) Tekintélyesen kibővült az új kutatások eredményeivel a különböző népzenei felületes rész, egészen a sarkvidéki (eszkimó) és óceániai népektől; s ebben a vonatkozásban külön szót érdemelnek Kárpáti János tömören alapos ismertetői a különböző észak-afrikai és közel-keleti népek térhódító muzsikájáról, amit a rádióhallgatók egyre sürűbben hallhatnak. Fontos új anyaga a lexikonnak a dzsessz eredményeit és kiemelkedő művészeit méltató több száz című. Tárnyilagosan pontos adatokat találunk (Somogyi Vilmos munkája nyomán) az operettirodalomról és e népszerű műfaj kiváló művelőiről. S milyen helyes újítás, hogy a zenei történetben szerepet játszó költőkről, Aranyról, Ady-ról és József Attiláról, Lermontovról és Majakovszkij-ról, Goethéről és Heine-ről, Apollinaire-ról, Claudel-ról és Lamartín-ról megtudhatjuk, milyen fontosabb megzenésítésekben szerepelnek, s hogy milyen jelentős szerepet töltött be muzsikusként Hofmannsthal vagy Cocteau!

Csak sajnálni tudjuk, hogy mindezek az erények nem tudják feledtetni azokat a felületes mulasztásokat, melyek a hangversenyek és zenés színházak közönségét bosszantják; népszerű művészek mellőzött részét pedig önértékükben sértik.

A lexikon elsősorban tényeket közöl. Ezt a szerkesztők is előrebocsátják munkájukhoz. Ha azonban ez a munka éppen a lexikonkészítők élő kor- és honfitársait illetően a legfelületesebb, máris kiteszik magukat a megengedhetetlen elfogultság látszatának.

Semmiféle szemponttal nem lehet megmagyarázni, hogy fiatal, kezdő énekesek, zongoristák és zenetudósok gondos felsorolása mellett, miért felejtődött ki egy sor olya kitűnő hazai művész, mint Fodor János, Mátyas Mária, vagy miért említik csak Birkás Lilián férjeként — Nadasdy Kálmán? Hiába szeretnénk

bármit is megadni a magyar zenei lexikonból a Magyar Állami Hangversenyekről és jogelődjeiről (Fővárosi Zenekar, Budapesti Hangversenyzenekar) is. Ahogy rendkívül felületesen bányák a szerkesztés a világhírű kompozíciókra koreográfiai készítő balettművészekkel: Fokin, Lifar és Millos Aurél mellett hiába keressük Balanchine, Béjart, Janine Charat, Nizinszkij, Lavrovskij, Mojszejev, a magyar Brada, Eck, Harangozó, Nádasi mestereket.

Különösen mostohán bányák a két kötet vidéki zenei életünk vezető művészeivel. Az ilyen mulasztás rossz hangulatot kelt a közönség körében, akik ebben sokszor városuk, s önmaguk alábecsülését érzik. Felsorolhatatlanul sokak maradtak ki, akiknek mellőzését szembezőkövé teszi ezernyi jelentéktelen név és adat, évszázadnál régebben élt műkedvelő nótászerzőkről, zenei cikket kanyarító táblabírókról és egykori „hires” cigányprimásokról, akik semmi nyomot nem hagytak működésükről, s nevükön kívül semmit nem tudnak róluk a szórványos feljegyzések. Andor Károly egykori iskolaigazgató csikós nótáit, Auspitz Jenő hőmezővársárhelyi nyugalmazott főszámvevőt, aki Arany János (!) néven itt-ott nótát is szerzett, s Ágai Adolf bohóziatit kupléit felsorolják a zeneszerzők között, külön-külön címszóban; de már Angyal Lászlót, akinek kompozíciót Ormándy Jenő vezényelte világszerte — ki-felejtették.

Az új munka forrásául és alapjául szolgáló Szabolcsi-Tóth lexikon egyik legértékesebb részének, a *nemzeti zenekultúrák fejlődéséről* szóló fejezetek kihagyásának — ugyancsak nem örülhetünk. Igaz: az utóbbi három évtizede adatintellel dolgozó az idejének legfáradtságosabb és legtöbb körültekintést igénylő munkát. Ez azonban éppen úgy kimaradt, ahogy nem teljesült az a reményünk sem, hogy — dr. Molnár Imrénének *A magyar muzika könyve* című kiadványa példájára — helyet kapjanak a magyar zenei lexikonban a fejlettebb zenei élettel büszkélkedő magyar városok.

Fodor Lajos